

31. ДНІПРО В ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Юлія Синявська

Національний університет харчових технологій

Вступ. Поетична творчість Т. Шевченка — явище не тільки творчо багате, а й багатовимірне. «Кобзар» для більшості з нас — це буквар, пісенник, підручник з історії, енциклопедія українського життя і духовна Конституція. Це книга всього народу, який за нею вчився боронити свою свободу, будувати майбутнє. Тому тією чи іншою мірою твори Т. Шевченка від часу появи в літературі й до сьогодні ставали об'єктом уваги у працях українських, російських та світових дослідників.

Мета роботи. З'ясувати семантику частотного у Шевченковому доробку концепту «Дніпро» у його топонімічному та метафоричному вимірі. Для досягнення цієї мети застосовано теоретичні методи; методи літературознавчого та лінгвістичного аналізу.

Виклад основних результатів дослідження. Узагальнений образ України деталізовано у багатьох інших конкретних образах, серед яких на чільному місці — Дніпро-Славутич, правічний символ нашої Батьківщини. У «Кобзарі» [див. 1] образ Дніпра подибуємо у 8 творах, а посилання на саме слово найбільше — 27 разів. У ранньому періоді творчості образ Дніпра зустрічається у 8 творах, а посилання на саме слово найбільше — 27 разів.

Прикметно, що у першому творі баладі «Причинна» перші слова присвячені саме головній річці України, яка живе у нашій свідомості як головний струмінь життя нації: «Рече та стогне Дніпр широкий, / Сердитий вітер завива, / Додолу верби гне високі, / Горами хвилю підійма...» [1]. Саме природною стихією у персоніфікованому образі далеко від рідного краю (в Петербурзі) юний поет уявляв Україну. Образ Дніпра тут такий великий і естетично вражаючий, що ці рядки стали гімном українців, позивними Українського радіо.

У поемі «Катерина» Дніпро є місцем дії. Саме за Києвом та за Дніпром Катерина зустрілася із чумаками. Однак її сльози промовисті: героїня покидає рідну батьківщину, яка саме в образі Дніпра залишиться з нею в далекій стороні. Якщо за Б. Степанишиним, Катерина — «своєрідний символ України» [2, с.181], то Дніпро, понад яким «обідраною сиротою... плаче» героїня, є глибоким доповненням образу України.

У свою золоту пору творчості (1843-1847) Т. Шевченко не покидав образ Дніпра і 18 разів змалював його у 7 творах II періоду. У поезії «Чигирине, Чигирине...», поемі «Сон», містерії «Великий льох», посланні «І мертвим, і

живим...», поезії «Заповіт» Дніпро постає як узагальнений образ України: «Нема на світі України, / Немає другого Дніпра...» [1].

Невольничя поезія Т. Шевченка була навіяна мотивом смутку й самотності. «Душевними ліками» для нього були образи України, зокрема Дніпра. «У «Г.З.» поет немов знову переживає пережите. Тому у вірші два часові плани: теперішній — відображення даного ліричного «моменту», тогочасного стану душі поета — і минулий — спогад про Ганну. У формі запитань до коханої жінки поет пригадує і дороги для себе риси обличчя, і пам'ятне їм обом місце, де вони вперше зустрілися» [3, с.83-84]. Звичайно цим місцем зустрічі був маєток Т. Волховської, але поет на засланні, і тому у спогади приходять рідні місця Батьківщини, які автор ототожнює із образом Дніпра: «Доле! Доле! / Моя ти співана воле! / Хоч глянь на мене з-за Дніпра, / Хоч усміхнися з-за ... » [1].

У творчості періоду заслання (1847-1857) Т. Шевченко у 10 творах звертається до образу Дніпра 22 рази. Дніпро у думки поета лине узагальненим образом України, її красою і величчю, природною стихією, але найбільше спливає його мрією повернутися на Україну: «Хоча серце замучене, / Поточене горем, / Принести і положити / На Дніпрових горах...» [1].

Образ Дніпра залишається на чільному місці і в творчості Т. Шевченка після заслання (1857-1861). Із 12 творів у чотирьох образ Дніпра залишається мрією поета: «Я тільки хаточку в тім раї / Блавав, і досі ще благаю, / Щоб хоч умерти на Дніпрі, / Хоч на малесенькій горі» [1]. На жаль, ця мрія так і залишилася нездійсненою: на береги любого Дніпра поет повернувся вже після смерті. Думки-мрії про батьківщину приходять із-за далекого Дніпра як символу узагальненого образу України: «Здається — кращого немає / Нічого в Бога, як Дніпро / Та наша славная країна...» [1].

У образі Дніпра Шевченко завжди узагальнював красу і велич України. Саме такий образ виведений поетом у поемі «Невольник»: «Чайки і байдаки спускали, / Гарматами риштували, / З Дніпрового гирла широкого впливали, / Серед ночі темної, / На морі синьому / За островом Гендером потопали, / Пропадали...» [1].

Висновки. Шевченко творить образ Дніпра за допомогою художніх засобів: персоніфікації, епітетів, вводить саме слово Дніпро у порівняння. Інколи навіть вдається до алегорії: «брат мій», «сирота», «сивий наш козак». Характеризує ріку епітетами «широкий», «дужий», «старий», «синій», «далекій», «святий», «крутоберегий». Його персоніфікований образ Дніпра наділений всіма властивостями дій людини. За допомогою художніх засобів Т. Шевченко творить образ святої ріки нашого життя, щоб пробуджувати у нас національну гідність та свідомість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шевченко Т. Г. Кобзар / Тарас Шевченко. — К.: Вид. центр «Просвіта», 2004. — 688 с.
2. Степанишин Б. І. Українська література: підруч. для 9 кл./ Борис Степанишин. — 7-ме вид. — К.: Освіта, 2001. — 336 с.
3. Івакін Ю. О. Поезія Шевченка періоду заслання / Юрій Івакін. — К.: Наук. думка, 1984. — 240 с.